

Blikk og hjerte for fugl

Ute i naturen ser han det andre ikke ser, og man kan trygt si at han har et kjærlighetsforhold til fugler. Han vil helst at de skal leve og ha det bra. Selv om han er en prisbelønt taksidermist, eller preparant.

Halvard Helgø bor høyt oppe, på kanten av stupet, med suveren mulighet til å observere alt som flyr. Teleskopet står klart, midt på kjøkkengulvet – slik at han når som helst kan zoome inn et flott svev eller et svalestup.

– Jeg kan stå lenge og se på en kråke som leker seg med å fly høyt og slippe ting, for å stupe ned og fange det igjen. I går så jeg ni svaler her, forteller han, når vi er på besøk i slutten av april. Og rett som det er kommer det både havørn og kongeørn forbi.

Finnøy ligger en snau times kjøring og en liten fergetur fra Stavanger. Landskapet er nesten skotsk og fuglelivet er rikt, i hvert fall for en som har blikk for det. Det har Helgø, og han har lang trening.

BESTEFAREN VAR FORBILDE • Det var bestefaren som tok ham med og gjorde ham kjent med friluftslivets gleder og det som lever i naturen.

– Han tok meg med og viste meg gjøkunger i reiret og sånne ting. Dessuten fikk jeg være med ham til Stavanger museum, der han kjente konservatoren Anders Bernhoft Osa, som tok seg tid og viste meg ting som har gitt meg en livslang interesse for det som skjer i naturen. Senere har jeg pleiet en god kontakt med taksidermisten ved museet, Odd Låtun.

Han var lokfører, bestefaren. Og

hvis han var uheldig og kjørte på fugl, tok han dem inn i lokomotivet og håpet de ville komme seg. En gang hadde han en hubro der. Muligens til fare for passasjerene. Men er du dyrevenn og kan redde en fugl, gjør du hva som helst, særlig hvis du heter Helgø.

Halvard Helgø har sett både den ene og den andre komme seg, etter både kollisjoner og opphold i pipeløp eller annet fangenskap.

Men det er altfor mange som ikke klarer seg, dessverre. Og det er alltid trist. Men da kan Helgø gi dem et nytt liv. Som utstoppet. Den kunsten har han bedrevet og utviklet helt siden han var elleve år og preparerte sin første skjære.

Da han var ni fikk han forresten en kongeørn til jul. Men da ble han nesten skuffet. Det var bare fordi han trodde det var en sparkstøtting han skulle få, og var så innstilt på det. Ørnen henger på hedersplass på stueveggen den dag i dag.

JEG FANT, JEG FANT • – Naturopplevelsen blir større når jeg har de kunnskapene jeg har, føler jeg. Jeg ser mye mer enn mange andre, og vet hvor jeg skal finne ting.

Han er mye ute og plukker med seg grener og røtter og alt mulig som han kan sette en fugl på, samtidig som han ser etter fugl. Han løper etter dem, høyt og lavt og over stakk og stein, og tror at det kanskje har vært litt kjedelig for resten av familien noen ganger.

Men han er interessert og kan ikke annet. Og han finner og finner. Også dem som ikke har klart seg.

Alle fuglene han har stoppet ut, er blitt observert i Norge. Jæren, som er

i hans nærområde, er et av de beste stedene å observere fugl. Og dessuten har han vært mye rundt, blant annet på Island og Grønland, og på Svalbard, der han har hatt sommerjobb i tre sesonger. Nå planlegger han tur til Nord-Norge.

Det kommer folk fra alle kanter til ham med fugl som har gått i fiskegarn, kommet seg ned i en pipe, truffet en høyspentmast, fløyet på en vindusrute, blitt påkjørt eller forgiftet. Det er mye som kan skje med en fugl, og Halvard Helgø kjenner historien til alle sine og forteller med respekt og varme i stemmen om hvilke skjebner de har lidd før de kom i hans hender. Det er akkurat som om han kjenner hver og en personlig.

Han kan lydene deres også. Og etterligner både kattugle og hubro etter hvert som han tar dem frem og viser oss og forteller hvert enkelt individs historie.

– I dag kom en pasient til meg med en stær hun hadde funnet. Det skjer rett som det er at pasientene har med fugler til meg. Ofte gir jeg dem en tilbake, ferdig utstoppet. Men ikke nødvendigvis den samme. Det foregår mye bytting blant oss som deler denne interessen.

PROFESJONELL AMATØR • – Hva kaller man seg, når man holder på med utstopping av fugl?

– Taksidermist eller preparant. Taksidermist er den profesjonelle benevnelsen. Det er en som tilbereder og verdsetter skinn. Forbundet av profesjonelle har 60 medlemmer. Jeg ble det første assosierte medlemmet i sin tid. Men så snudde de, og bestemte at alle

medlemmer måtte ha formell utdanning. Den utdanningen finnes for øvrig ikke lenger i Norge. Men de ville at jeg skulle ta en eksamen. Det er imidlertid ikke viktig for meg, så jeg lot det være.

– Stopper du ut fugler på oppdrag?

– Nei, det gjør jeg i svært liten grad.

Og helst ikke, egentlig. Dette er bare en hobby jeg har. Jeg lover aldri noen at jeg skal bli ferdig med noe innen en viss tid, for eksempel. Jeg holder på med det når jeg har lyst, og det tar den tiden det tar. En gang solgte jeg en del eksemplarer til en skole, og en rektor som var veldig interessert. Det var hyggelig. Men da han døde, ble det slutt på det. Og jeg er heller ikke opp-tatt av å selge

– Hvor lang tid tar det å stoppe ut en fugl?

– Det varierer en god del, men la oss si at det tar cirka ti timer. Det tror jeg er et nokså riktig anslått gjennomsnitt.

– Hvordan går du frem?

– Det er skinnen man bruker. Altså må fuglen flås. Jeg snitter opp bryst og buk, åpner og fjerner skrotten og alt

bløtvev, og beholder knoklene i hode, vinger og ben. Mange fugler har mye fett på skinnen, så det kan ta lang tid å rense. Jeg har forresten en fordel som tannlege, synes jeg, med kunnskap om finmekanikk som hjelper meg å få ut benmargen, som må ut av de største knoklene.

Når alt dette er gjort, kommer oppgaven med å lage en kunstig kropp tilsvarende den som var. I gamledager brukte man treull og kanskje bomull. Men i dag er det vanlig å bruke en form for hard isopor, eller en spesiell type uretanskum, som man skjærer ut en kropp av. Og så gjelder det å stive av med ståltråd og tilpasse slik at det blir liv i det. Det er her du skiller deg ut, for å si det sånn. Mange kan hånd-

Isom i praktdrakt. Han og hun er like, men han er størst. Hekker på Grønland, Island og Bjørnøya. Lever vanligst i USA og Canada, men noen drar til Norge om vinteren, og da ofte til Jærkysten. Et fåtall blir igjen her om sommeren. Isloven beveger seg svært klosset på land. Og altfor ofte drukner de i fiskegarn, slik disse to gjorde. Til venstre: Halvard Helgø i arbeidsrommet i huset på Finnøy.

verket, men de som er gode viser det ved å få til et resultat som er naturtro. Det er ikke lett. Det er det som er kjekt med dette. Jeg synes kanskje at sjøfugl er spesielt vanskelig, så det er nok det jeg liker best å jobbe med.

– Og dette kan dere konkurrere i?

– Ja, det er en del folk som driver med dette. I Norge er vi 114 som er autoriserte. Og internasjonalt er det selvsagt mange flere. Danmark har et stort miljø, og der har jeg fått mange gode venner gjennom denne hobbyen og interessen. Vi har samlinger, og konkurrerer. Og jeg har fått førsteplass og andre priser, og flere gode plasseringer. I inn- og utland. Andre ganger går det ikke like bra. Da legger dommerne vekt på andre ting enn det jeg

kanskje ville gjort, og vurderer ting på en annen måte enn meg. Sånn er det.

– Det som er litt gøy er at før konkurrerte amatører og profesjonelle i hver sin klasse. Men nå er vi slått sammen, i hvert fall i Norden. Etter en konkurranse en gang fikk jeg og en kamerat se poengforskjellene, og da viste det seg at vi som amatører hadde fått høyere poengsum enn de profesjonelle. Det likte vi.

Så viser han oss en krysning mellom tiur og orrfugl. Og en albinofugl. En hvit svarttrost, og en rødvingetrost, som har det røde, men ellers er hvit. Lille måltrost sitter der også. Og den vakre sidensvansen.

TAR Plass • Ikke bare får vi se på alle de fine fuglene han har stoppet ut, og som nå hovedsakelig befinner seg bak glassruter i kjellerstuen. Når de ikke er i stuen. Det preger hjemmet på en måte. Denne hobbyen. Vi får være med inn i arbeidsrommet hans også. Der står det ikke mindre enn fire fryserer. Oppi der ligger skinnene sirlig pakket inn, og noen står og ser ferdig utstoppet ut.

– I to av fryserne plasserer jeg de ferdigmonterte fuglene i inntil et halvt år, for da tørker de uten å krympe. Da blir de mye finere i detaljene. Under arbeidsprosessen kan dessuten fuglen fryses ned når som helst. Gjerne flere ganger. Det gjør ingenting. Den tåler å fryses på nytt, og den tåler å ligge der lenge, bare den er pakket godt og litt fuktig. Jeg har ennå fugl i fryseren som jeg kjøpte i studietiden i Bergen.

– Er kona begeistret for denne hobbyen, får vi lyst til å spørre?

Hun er til stede, og kan svare selv – at hun er hjernevasket. Hun vet ikke om noe annet etter alle disse årene.

– Dessuten har hun stoppet ut to fugler selv en gang, sier han.

– Jo, jo, sier hun. Og synes det er flott at folk har en oppslukende interesse. Hun har sine.

– Jeg gikk lei en gang, legger Helgø til. Men jeg klarte ikke å la være etter en stund. Så jeg begynte på igjen.

NYE REGLER FOR MERKING OG REGISTRERING

• I 2005 kom en ny bestemmelse om at mange arter vilt som skal utstoppes skal merkes med mikrochip. For åtte sjeldne og truede fuglearter fikk merkingen også tilbakevirkende kraft. Det var i forbindelse med forskrift om ivaretagelse av dødt vilt, som trådte i kraft 1. januar 2005, at merkingen ble innført. Regelen er at alt fallvilt du finner er statens eiendom. 180 arter dyr og fugler kan beholdes uten noen søknad. Alle andre arter må søkes om av en autorisert preparant. 47 av artene skal i tillegg merkes med en mikrochip.

– Jeg har fått registrert alt jeg har. I tillegg til de åtte artene som regelverket ga tilbakevirkende kraft for, har jeg også merket de eksemplarene jeg allerede hadde innenfor alle 47 arter. Jeg ba om det, og tok utgiften selv. For sikkerhets skyld. Selv om det ikke var nødvendig. Men jeg ønsket å gjøre det, siden jeg er i kontakt med så mange folk, og har en åpen dør og det er mange som går ut og inn her.

Også har jeg etterregistrert de andre som hører innenfor de søkepliktige. Nå registrerer jeg alt fortløpende og med en gang jeg får tak i noe. For de fleste arter går det igjennom systemet helt automatisk.

– Synes du det er byråkratisk og tungvint å måtte merke og registrere?

– Jeg setter pris på at det er kommet nye bestemmelser. Det bør være ordnede forhold rundt disse tingene. For meg har det gått greit også. Jeg er glad jeg var tidlig ute og fikk merket og

registrert alt jeg hadde. Nå vet jeg at det er kø der, og at det står i stampe, antagelig fordi mengden av eksemplarer som både ble ettermerket og som nå skal merkes er større enn Direktoratet for naturforvaltning hadde ventet. De holder på å bygge opp en database, og det blir bra, selv om det er noen administrative problemer akkurat nå. Uansett er vi godt stilt her i Norge. Det er riktig å registrere og merke, og det er mye vi får beholde. I land som USA og Australia, for eksempel, er det helt annerledes. Der får man nesten ikke beholde noen ting, fordi de frykter kriminalitet på en helt annen måte enn her.

SOMMERGARTNER • – Bestefaren min var en mann som plukket blomster. Og jeg hadde et stort herbarium i min barndom, forteller Helgø.

Interessen hans for blomster og planter lever også fortsatt i beste velgående. I sommerhalvåret er det bare det som gjelder. På tunet står et fikentre som bærer frukt i lange baner. Og på den andre siden et valnøttre, som begynte å gi nøtter i fjor. Australske eucalyptusbusker nitrives også hos Halvard Helgø på Finnøy, side om side med vinrankene og alt det andre, som er en historie for seg selv.

Vi kan bare ønske god sommer, og håpe at det vil blomstre rundt tannlegen, som har jobbet på Finnøy siden han var ferdig i militæret. Han håper at han og de to sekretærene får beholde klinikken, selv om den begynner å bli gammel og umoderne, og at det kommer en tannpleier igjen, etter hun som slutter nå til sommeren. Det kan være et håp, i og med at de snart får bilvei helt frem, gjennom undersjøisk tunnel som går 200 meter under havet.

Tekst og foto: Ellen Beate Dyvi